

“Olimpiyat Kenti”nden “Olimpiyat Devleti”ne

Yusuf Şahin

Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

Özet

Olimpiyatlar, 1896 yılından sonra tekrar ulus devletlerin ilgi gösterdiği büyük olaylar haline gelmiştir ve ulus devletler olimpiyatlara ev sahipliği yapmak için birbiriyle yarış içine girmişlerdir. Bu makalede olimpiyatların ulus devlet, ulus inşası, ulusçuluk gibi kavramlardan bağımsız değerlendirilemeyeceği ileri sürülmektedir. Bu çerçevede tarihsel süreç içerisinde olimpiyatların siyasal boyutlarına işaret edilmiştir. Sonuçta, genel olarak büyük olayları, özel olarak da olimpiyatları çalışan birinin bunların siyasal yönlerini dikkate almasının zorunlu olduğuna vurgu yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Olimpiyatlar, Olimpiyat Ruhu, Olimpiyat Kenti, Olimpiyatlara Ev Sahipliği Yapma, Girişimci Kentler

From “Olympic City” to “Olympic State”

Abstract

Olympiads as mega-events become one of the most important subjects for nation states since 1896 and they are competing for hosting olympiads. In this article it has been argued that the olympiads can not be evaluated without taking into account nation states, nation building and nationalism. In this context it has been indicated political implications of olympiads in the historical process. In the end it has been emphasized that someone studying specifically on olympiads and generally on mega-events should consider the political aspects of them.

Keywords: Olympiads, olympism, olympic city, hosting olympiads, entrepreneurship city.

1. GİRİŞ

Sanayi ürünlerinin sergilendiği fuarlarla başlayan, yaz olimpiyatlarıyla devam eden ve bugün her türlü spor turnuvaları ve otomobil yarışlarıyla çeşitlenerek devam eden büyük sportif olaylar; kentlerin, her zamankinden daha fazla ilgisini çeker hale gelmiştir. Bunda, küreselleşmeyle birlikte ulus-altı düzeyin önemli hale gelmesinin de büyük bir etkisinin olduğunu belirtmek gerekir.

Kentler artık, bir taraftan, küreselleşmenin nesnesi, küresel düzeyde alınan kararların uygulandığı alanlar haline gelirken, diğer taraftan, kendini dünyaya takdim eden, küreselleşmenin öznesi yönetsel birimler olarak öne çıkmaktadırlar. Bu sürecin yaşandığı alanlardan birisi de olimpiyat ve benzeri büyük sportif olaylara ev sahipliği yapmaktır. Bu sayede, küresel sermayeyi çekmek, dünyanın önemli bir bölümü tarafından tanınır hale gelmek mümkün olmaktadır.

Ne var ki, kentler, daha geniş bir siyasal yapının, devletin bir parçasını oluşturmaktadır. Kent kuramları içinde kentlerin genellikle devletle ilişkili bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Kuramlardaki tek fark, devlet kuramına ilişkin farklılıkların, kent kuramlarına da yansımalarıdır. Örneğin, devleti, bir sınıf çatışması çerçevesinde alan biri, doğal olarak, kentleri de bu çerçevede ele almaktadır.

Kentlerin devletlerle iç içe geçmesi olgusu, olimpiyat kentlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Oysa olimpiyatlarının belirli bir takım değerlere dayalı olarak gündeme getirildiğini belirtmek gerekir. Örneğin,

yaz olimpiyatlarının 18. yüzyılın sonunda yeniden canlandırılmasının fikir babası olan Baron de Coubertin'e göre, olimpiyatlar “evrensel bir bakış/anlayış, kardeşlik ve barış” (Crowther, 2004: 446) gibi üç önemli değerini yaygınlaşmasına aracılık edecektir. Ne var ki, daha sonraki yıllardaki gelişmeler bunun tam aksine olmuştur. Olimpiyatlar, bu ideallerin gerçekleşmesine hizmet etmemiş, büyük ölçüde devletlerin prestijini artıran bir gövde gösterisine dönüşmüştür.

Bu yazı, Giriş ve Sonuç hariç, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, genel olarak, yaz olimpiyatları hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde ise yaz olimpiyatlarının olimpiyat kentlerinden ziyade bu kentlerin yer aldığı devletlerin düzenlediği etkinlikler haline geldiğine işaret edilecektir. Sonuçta, modern döneme ait başka pek çok olgu ile ulusçuluk hareketleri arasındaki bağlantıda olduğu gibi spor etkinlikleri ile ulusçuluk hareketleri arasında yakın bir ilişki bulunduğu; bu yüzden, Fransız devrimi sonrasında, özellikle 20. yüzyılda sporun—bu yazı bağlamında yaz olimpiyatlarının—evrensellik, barış, kardeşlik gibi değerlerin yön verdiği kabul edilen ama gerçekte ulusçu duyguların dışavurumu olarak ulus devletler tarafından desteklenen bir faaliyet olarak görüldüğü ileri sürülmektedir (Xu, 2006: 91 vd.).¹

¹ Kuşkusuz, olimpiyatlara ev sahipliği yapmak istemenin tek sebebinin siyasal olduğunu ileri sürmek, sosyal bilimlerde olgu ve olayları, genellikle tek sebeple analiz etmenin mümkün olmadığı anlayışıyla bağdaşmaz. Olimpiyatlar, siyasal sebeplerin yanı sıra başka—örneğin ekonomik—sebeplerle de yapılabilmektedir. Ama bu yazıda olimpiyatlara ev sahipliği yapmak istemede son tahlilde siyasal sebeplerin ağır bastığı ileri sürülmektedir.

2. Olimpiyatlar

Büyük Türkçe Sözlük, “spor”u “[1] (İng. isim) Tek veya toplu olarak yapılan beden eğitimi yanında, yarışma yönü de olan oyun ve hareketlerin tamamı, jimnastik, idman; [2] (sıfat) rahat, pratik; [3] (Yunanca isim) çiçeksiz bitkilerde üreme uzvu” (Doğan, 1996: 999) şeklinde tanımlamaktadır. Bizi burada sporun birinci anlamı ilgilendirmektedir. Birinci anlamıyla sporun, hayatımızın her alanında karşımıza çıkan yaygın bir olgu olduğu açıktır. Ancak, bu çalışma, bütün spor olaylarını değil sadece büyük spor olaylarını, üstelik büyük spor olaylarından da sadece “yaz olimpiyatları”nı incelemektedir. Buradaki “büyük” sıfatı, Horne ve Manzenreiter (2006: 2)’ı esas alırsak, spor olaylarının (1) ev sahibi kent, bölge ve hatta ülke için hatırı sayılır ölçüde önemli sonuçlarının olduğuna inanılması ve (2) hayli yoğun medya ilgisine mahzar olmasına işaret etmektedir.² Bu açıdan bakıldığında, yaz ve kış olimpiyatları, dünya futbol şampiyonaları büyük spor olayları arasında sayılmalıdır.

Olimpiyat oyunları, Antik Yunan’a kadar geçmişiyile oldukça ilgi çekici bir konudur.³ Ama bizi daha çok, olimpiyatların tarihinden ziyade, yeni bir olgu olarak ortaya çıktığı dönem ilgilendirmektedir. Bu yüzden, 1896 yılından başlamak gerekmektedir.

2.1. Modern Yaz Olimpiyatlarının Başlangıcı

Yaz olimpiyatları, ilk başlarda, sanayileşmenin bir sonucu olarak ülkelerin kendi ürettikleri sanayi ürünlerini dünyaya takdim etmek istedikleri fuarlardan esinlendi.⁴ İlk olimpiyat oyunları, aynı zamanda fuarların da yapıldığı kentlerde yapıldı. 1900 yılındaki Dünya Fuarı ile Paris olimpiyat oyunları, 1904 yılındaki Louisiana Fuarı ile St. Louis olimpiyat oyunları ve 1908 yılındaki Paris-Londra Fuarı ile Londra olimpiyat oyunları bağlantısı, buna örnek gösterilebilir (Crowther, 2004: 446).⁵ Hem olimpiyatların yapıldığı kentlere bakıldığında hem de olimpiyat oyunlarının düzenlendiği kentlerin içinde yer aldığı ülkelere bakıldığında (Bkz. Tablo 1); olimpiyat oyunları ile sanayileşme arasındaki

² Örneğin, yaz olimpiyat oyunları dünyanın yarısı tarafından izlenir hale gelmiştir. Bkz. Crowther (2004: 446). Chalkley ve Essex (2009: 390), olimpiyatların ayırt edici yanının, hem organizasyonun ölçeği hem de daha geniş bir uluslararası medya ilgisi olduğuna dikkat çekmektedir.

³ Antik dönemdeki olimpiyat oyunları hakkında geniş bilgi edinmek için bkz. Pleket (2004). Genel olarak olimpiyatların tarihi ve Pierre de Coubertin’in yeri hakkında daha geniş bilgi edinebilmek için bkz. Weiler (2004).

⁴ Fuarlar, sadece malların satılmasını mümkün kılmaz; aynı zamanda, uluslar arasındaki ilişkiler, eğitimin yaygınlaşması, bilimin ilerlemesi, kentlerin şekli, yerli hayat tarzı ve sanatın toplumdaki yeri hakkındaki fikirlerin de satılmasını mümkün kılar (Hall, 2006: 60).

⁵ 1967 yılındaki Expo 67’deki başarısından dolayı 1976 yılındaki yaz olimpiyatlarını alan Montreal hariç, fuarlarla olimpiyatlar arasındaki bağlantı daha sonra devam etmemiştir (Crowther, 2004: 447).

bağlantı açık bir şekilde görülebilir (Matheson ve Baade, 2004: 1086). 1968 Meksika, 1988 Seoul ve 2008 Pekin olimpiyat oyunları bu iddiayı çürütmemektedir. Zira Meksika kenti, tek büyük kent kuralına (Keleş, 2006: 131-132) uygun bir şekilde Meksika’nın en önemli çekim merkezini oluşturmaktadır. Seoul ise hızla gelişen ve uzak doğu ülkeleri içinde sanayileşme bakımından hatırı sayılır bir noktaya gelen Güney Kore’nin başkentidir. Pekin, aynı şekilde, hem siyasal hem de ekonomik açıdan Çin’in başkenti konumundadır. Bu üç örnekte, olimpiyatların yapıldığı ülkeler sanayileşmekte olan ülkeler içinde yer almaktadır. Ama olimpiyat oyunlarının oynandığı kentler, hatırı sayılır ölçüde diğer kentlerden farklılık arz etmektedir.

2.2. Olimpiyat Ruhü

Yaz olimpiyatlarının belirli bir takım değerlere dayalı olarak gündeme getirildiğini belirtmek gerekir. Bu etkinliklerin fikir babası Baron de Coubertin’e göre, olimpiyatlar “evrensel bir bakış/anlayış, kardeşlik ve barış” (Crowther, 2004: 446) gibi üç önemli değerlerin yaygınlaşmasına aracılık edecektir. Bu değerler seti, olimpiyat oyunlarını, diğer büyük spor olaylarından ayırır eder.

Bu türden organize spor olayları, Coubertin’e göre, hem fiziksel hem de kültürel bir yenilenme anlamına gelecektir. Oyunlar, bir taraftan fiziksel gelişmemizi teşvik edecek; diğer taraftan, demokrasi ve sosyal eşitlik çağında, farklı ulusları ve sosyal sınıfları bir araya getirecektir. Coubertin, olimpiyat oyunlarının her sene kendi ülkesinde yapılması için lobi faaliyeti yürüten Yunanlılara karşı çıkmış, olimpiyat oyunları her dört yılda bir, farklı kentlerde yapılsın demiştir. Coubertin’e göre olimpiyatların bu şekilde organize edilmesi bu oyunları özgürlük, eşitlik ve ilerlemeden ibaret olimpiyat ruhunun bütün dünyada yaygınlaşmasının bir aracı haline getirecektir (Essex ve Chalkley, 1998: 189). Coubertin, “olimpiyat kenti”nde, atletleriyle, edebiyatıyla, sanatıyla birlikte uyumlu bir kent idealini görmektedir (Liao ve Pitts, 2006: 1236).

Olimpiyatların bugün geldiği noktaya bakıldığında; özellikle, eşitlik ve kardeşlik gibi değerlerin, simgesel olarak kalıcı hale getirildiğini görmek mümkündür. Örneğin, olimpiyatların simgesi olarak kullanılan birbiri içine geçmiş olan beş tane yüzük/halka vardır; bunların her birisi, ayrı bir kıtayı temsil etmektedir. Uluslararası Olimpiyat Komitesinin resmi sitesinde (<http://www.olympic.org/uk>) yer alan bilgilere göre; yüzüklerin tamamıyla birbirinin aynı olduğuna dikkat edilmelidir. Yüzüklerin iç içe geçmesi, bir anlamda, kıtaların ve bu kıtalardan gelen atletlerin birliğini temsil etmektedir. Soldan sağa doğru, mavi, sarı, siyah, yeşil ve kırmızıdan oluşan bu yüzüklerin, her birisinin ayrı bir kıtayı temsil ettiğine ilişkin bilgiler ise gerçeği yansıtmamaktadır.

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Yaz Olimpiyat Oyunları¹

Sırası	Kentin Adı	Ülkenin Adı	Yılı
1	1896	Atina (*)	Yunanistan
2	1900	Paris	Fransa
3	1904	St. Louis	ABD
4	1908	Londra	İngiltere
5	1912	Stockholm	İsveç
6 (**)	1920	Antwerp	Belçika
7	1924	Paris	Fransa
8	1928	Amsterdam	Hollanda
9	1932	Los Angeles	ABD
10	1936	Berlin	Almanya
11 (***)	1948	Londra	İngiltere
12	1952	Helsinki	Finlandiya
13	1956	Melbourne-Stockholm	Avustralya-İsveç
14	1960	Roma	İtalya
15	1964	Tokyo	Japonya
16	1968	Meksika	Meksika
17	1972	Münih	Almanya
18	1976	Montreal	Kanada
19	1980	Moskova	SSCB
20	1984	Los Angeles	ABD
21	1988	Seoul	Güney Kore
22	1992	Barselona	İspanya
23	1996	Atlanta	Kanada
24	2000	Sidney	Avustralya
25	2004	Atina	Yunanistan
26	2008	Pekin	Çin
27 (****)	2012	Londra	İngiltere

¹ Tablodaki bilgiler Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)'nin sitesinden alınmıştır. Geniş bilgi için bkz. <http://www.olympic.org/uk>.

(*) İlk olimpiyat oyunları, bu oyunların ilk ortaya çıktığı yer olan Antik Yunan'a gönderme yapmak için Atina'da düzenlenmiştir.

(**) Birinci Dünya Savaşından dolayı 6. olimpiyat oyunları ancak 1920'de oynanabilmiştir.

(***) İkinci Dünya Savaşından dolayı 11. olimpiyat oyunları ancak 1948'de oynanabilmiştir. Aslında, 11. olimpiyat oyunları Helsinki'de, bir sonraki de Londra'da yapılacaktı. Savaşın uzamasıyla bu olimpiyatlar 1948 ve 1952 yıllarında ve üstelik önce Londra sonra Helsinki'de yapılmıştır.

(****) 2012 yaz olimpiyatları, İngiltere'nin Londra kentinde yapılacaktır.

2.3. Olimpiyat Kenti

Modern olimpiyatlar, en azından kâğıt üstünde, kentlerin ev sahipliğinde yapılmaktadır. "Kâğıt üstünde" ifadesi, gerçekte durumun böyle olmadığına işaret etmek içindir. Aşağıda belirtecek olduğumuz gibi; olimpiyatlar devletlerin gövde gösterisine dönüşebilmekte, olimpiyat ruhunun yerini milliyetçi bir ruh alabilmektedir.

Olimpiyat Şartı (*Olympic Charter*)'na göre; Aralık 1999'dan itibaren, olimpiyatlara ev sahipliği yapmak, iki aşamalı bir sürecin sonucunda mümkün olabilmektedir. Önce, olimpiyatlara ev sahipliği yapan kentler, çeşitli konuları içeren bir anketi cevaplandırarak başvurularını yapmaktadır. Uzmanlardan oluşan bir grup, bu anketleri

değerlendirmekte; Uluslararası Olimpiyat Komitesinin Yürütme Kurulu, başvuran kentlerin hangilerinin aday kentler olduğuna karar vermektedir. İkinci aşamada aday kentler, birkaç aylık bir süre içinde, Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından gönderilen bir başka anketi cevaplandırmaktadır. Cevaplar geldikten sonra, Değerlendirme Komisyonu, her bir aday kente dört günlük ziyaretler yapmakta ve yaptığı ziyaretler sonucunda aday kentler hakkında Uluslararası Olimpiyat Komitesi üyelerinin değerlendirme yapmasını mümkün kılacak bir rapor hazırlamaktadır. Bu rapor, görevleri arasında olimpiyatlara ev sahipliği yapacak kenti seçmek de bulunan Uluslararası Olimpiyat Komitesinin Genel Kurulu başlamadan en geç, bir ay öncesinden kamuoyuna duyurulur (<http://www.olympic.org/uk>).

Yakın dönemde yapılan bir çalışmada; altı değişken vasıtasıyla, bir olimpiyat kentinin hangi etkiler altında seçildiği araştırılmıştır. Bu çerçevede, ev sahibi kenti seçerken (1) olimpiyatların bu kente sağlayacağı ekonomik getirilerin mi, (2) Amerika'nın boykot etmeyeceği bir kentin mi, (3) Uluslararası Olimpiyat Komitesi başkanının önceliklerinin mi, (4) yine bununla bağlantılı olarak başkana ödenen rüşvetin mi, (5) olimpiyatların esas itibariyle bir Avrupa yaratımı olmasından dolayı bir Avrupa kentini ödüllendirmenin mi ve son olarak (6) olimpiyat oyunlarını görece dengeli bir şekilde dünyaya dağıtmanın mi etkili olduğuna bakılmıştır.

Sonuçta, ekonomik değişkenler ile olimpiyatları dünya çapında dengeli bir şekilde dağıtmanın, ev sahibi kenti belirlemede daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Poast, 2007: 76).

3. Ulusal Siyaset ve Olimpiyat Kenti

Bu başlık altında iki konuya dikkat çekilecektir. İlk olarak, bugüne kadar yapılan yaz olimpiyat oyunlarında ulusal siyasetin bir parçası sayılabilecek gelişmelere; daha sonra da, olimpiyatlara ev sahipliği yapmak isteyenlerin, sürecin siyasallaştığını bilerek, göz ardı etmemesi gereken noktalara dikkat çekilecektir.

3.1. Olimpiyatların Ulusal Siyasetin Bir Parçası Olarak Görülmesi

Ulus devlet, ulusçuluk ideolojisinin de yardımıyla birtakım araçları kullanarak bir ulus yaratma peşindedir. Bu araçlar arasında eşitliğe dayalı kurallar koymak, dil birliği, zorunlu askerlik ve zorunlu eğitim, ırkçılık gibi araçların yanı sıra din, medya ve spor da sayılmaktadır. İlk başlarda farklı etnik unsurlardan oluşan devletleri birleştirip bütünleştirme gibi bir işlev görmesi amaçlanan sportif faaliyetler, zamanla başka bir amaca, her ulusun başka bir ulusa kendi üstünlüklerini göstermesinin bir aracı olarak hizmet etmeye başlamıştır. Üstelik spor, ulusal duyguları sıradan insanlara bile benimsetmede önemli bir avantaja sahipti (Coşkun, 2009: 239 vd.). Gündelik hayatında oldukça fanatik birinin, örneğin, milli takımın maçında bir anda kendini daha geniş bir bütünün parçası olarak görebilmektedir. Aynı şey, Galatasaraylı birinin, Fenerbahçe'nin yabancı ülkelerle yaptığı maçta da gözlenebilir. Bir milli boksörün yabancı bir sporcuya attığı yumruk, izleyicinin de atmış olduğu bir yumruk gibi algılanabilmektedir.

Yaz olimpiyatlarının uluslararası barış, eşitlik ve kardeşlik gibi evrensel değerleri gerçekleştirmesi amaçlanmıştır. Ama modern yaz olimpiyatlarının tarihine bakıldığında olimpiyat kentinin ait olduğu devlet, olimpiyatları ulusal siyasetin bir parçası olarak kullanmıştır.⁶ Ayrıca, olimpiyat oyunları, devletlerden bağımsız düşünülemez gelişmelere sahne olmuştur. Bir başka ifadeyle, olimpiyat oyunlarını evrensel değerlerin yeşermesine katkı vermesi gereken bir sportif etkinlik olarak görmek, bugüne kadar olup biten bazı olayları görmezlikten gelmek olacaktır.⁷

Genel olarak büyük spor olayları, özel olarak da olimpiyatlar; ulusları, küresel toplumda yeniden konumlandırarak (Horne ve Manzenreiter, 2006: 1) nitelikte olaylardır. Ülkeler, olimpiyata ev sahipliği yapan kentleriyle kendilerini dünyaya takdim etmekte ve medyanın buna ilgisini çekmektedirler (Essex ve

Chalkley, 1998: 189; Broudehoux, 2007: 384).⁸ Olimpiyat oyunları izleyicilere, ev sahibi ülkelerin harita üzerindeki yerlerinin neresi olduğu konusunda yardımcı olmaktadır, bir anlamda, ben buradayım mesajı göndermektedir (Matheson ve Baade, 2004: 1085, 1095).

Bir ülkenin bu tür organizasyonların altından kalması, başlı başına bir başarı olarak değerlendirilmektedir (Hall, 2006: 64). Bazen de kentlerin olimpiyatlara ev sahipliği yapmak istemelerinin sebebi, Coubertin'in ifade ettiği değerleri hayata geçirmek değil; olimpiyatların, bir dizi kentsel gelişmeyi tetikleyeceğini düşünmeleri olmuştur (Liao ve Pitts, 2006: 1232). 1912 sonrasında yapılan olimpiyatlara bakıldığında; olimpiyatların, daha çok, yeni yolların yapılması, kamusal ulaşım imkânlarının artırılması, havaalanlarının inşa edilmesi, kentsel yenileme programlarının hayata aktarılması, turistik ve kültürel tesislerin geliştirilmesi, kentin çehresini değiştirecek parkların ve peyzaj çalışmalarının yapılması, hava kirliliğinin azaltılması, su ve atık sisteminin kalitesinin artırılması için bir araç (Essex ve Chalkley, 1998: 201; Kasimati, 2003: 433; Chalkley ve Essex, 2009: 389-390) olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Kısaca, olimpiyatlar, yerel gelişmenin/kalkınmanın hem itici gücü hem de meşrulaştırılma aracı olarak işlev görmektedir (Andranovich ark., 2001: 113; Austrian ve Rosentraub, 2002: 549).

Olimpiyat kentinin, olimpiyat devletine dönüşmesine sebep olan, bir anlamda, olimpiyatlarda kentten ziyade devletin öne çıktığı olaylardan bir kısmı şunlardır:

1. Naziler, 1936 olimpiyatlarını parti propagandalarının bir aracı olarak kullanmışlardır. Örneğin Jessie Owens'ın bu oyunlarda 4 madalya birden kazanması, Aryan üstünlüğün dışavurumu olarak takdim edilmiştir (Crowther, 2004: 451).⁹ Hitler, olimpiyat oyunlarını, Almanya'nın kendini dünyaya takdim etmesi olarak değerlendirmiştir (Essex ve Chalkley, 1998: 193).

2. İkinci Dünya Savaşını başlattığı ve Batılı demokratik ülkelerin karşısındaki cephede yer aldığı gerekçesiyle Almanya, savaş sonrası yeniden başlayan olimpiyat oyunlarına çağrılmamıştır. Almanya'yla aynı safta yer alan Japonya da 1948 yılında yapılan Londra olimpiyat oyunlarının dışında tutulmuştur (Crowther, 2004: 451).

3. Çin Halk Cumhuriyeti, daha önceki idareyi yenen Mao Zedong'un 1949'a iktidara gelmesiyle birlikte bugünkü ideolojik doğrultuya sokulmuştur. 1956 yılında komünist Çin de, olimpiyat oyunlarına katılması yasaklanan ülkeler arasına alınmıştır. Bu yasaklama, 1980 yılına kadar sürmüştür (Crowther, 2004: 451).

4. Roma olimpiyatlarına yapılan hazırlık çalışmaları kent yönetimi tarafından kentsel gelişmenin bir aracı olarak görülmüş, tesisler buna göre yapılmıştır. Örneğin,

⁶ Belirtmek gerekir ki bu olgu, yani devletin olimpiyat oyunlarına müdahale etmesi, sadece modern olimpiyatlara özgü değildir. Benzer olaylara Antik Yunan'da da rastlanmaktadır (Crowther, 2004: 445).

⁷ Bu çerçevede, Pekin 2008 olimpiyatları hakkında yapılan eleştirel bir değerlendirme için bkz. Xu (2006).

⁸ Örneğin, yaz olimpiyat oyunları dünyanın yarısı tarafından izlenir hale gelmiştir. Bkz. Crowther (2004: 446).

⁹ Bu oyunların siyasal yönleri, Leni Riefenstahl'ın –bazılarına göre santsal nitelikleri propagandaya ağır basan- meşhur filmi *Olimpiya*'da izlenebilir (Crowther, 2004: 451).

kente bir modern su sağlama sistemi ile havaalanı kazandırılmış; kentin peyzajı ve çevresi gözden geçirilmiştir (Essex ve Chalkley, 1998: 195).

5. Irkçı politikalarından dolayı Güney Afrika, Tokyo olimpiyatlarına çağrılmamış, bu yasaklama ancak 1992 yılında kaldırılmıştır (Crowther, 2004: 451). Kent yönetimi, aynen Roma olimpiyatlarında olduğu gibi, olimpiyat oyunlarını –yolların iyileştirilmesini, limanın geliştirilmesini, konut ve turist konaklama projelerini, su temini ile su atık sistemlerini ve halk sağlığının iyileştirilmesini de içeren- daha önce önerilmiş on yıllık gelişme plânını hayata geçirmenin bir aracı olarak görmüştür (Essex ve Chalkley, 1998: 195). Olimpiyatlar, on yıllık kalkınma planının daha hızlı bir şekilde hayata aktarılmasının bir aracı olarak görülmüştür. Devlet, harcamaların % 97'sini kendi karşılamış, kentin kısa ve uzun dönemli gelişme ihtiyaçları için harcamıştır (Liao ve Pitts, 2006: 1240).

6. Meksika'nın Tlatelolco alanında olimpiyat oyunlarını protesto eden öğrenciler, askeri kuvvetler tarafından sert bir biçimde bastırılmış, bu olaylarda tahminler değişik olsa da (49-250 arası) çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir (Crowther, 2004: 453).

7. Terör, tanımı gereği siyasal bir olaydır. Münih olimpiyat oyunlarında 5 Eylül 1972'de Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından İsrail takımı rehin alınmış, 11 atlet ve resmi görevli öldürülmüştür (Crowther, 2004: 454; Schimmel, 2006: 160). Bu, ister istemez, olimpiyatların güvenliği sorununu gündeme getirmiştir (Essex ve Chalkley, 1998: 195).

8. ABD, 1980 Moskova olimpiyat oyunlarını boykot edince Sovyetler Birliği de 1984 Los Angeles olimpiyat oyunlarını boykot etmiştir. ABD, bu olimpiyatlarda Amerikan hayat tarzının üstünlüğünü sergilemek için azami gayret göstermiştir. Amerikalı atlet Carl Lewis'in 4 altın madalya birden kazanması, bu üstünlüğün bir göstergesi olarak görülmüştür (Crowther, 2004: 457-8).

9. Küçük bir Güney Amerika ülkesi olan Suriname; genellikle bir olimpiyat altın madalyasını kazanan beyaz olmayan ilk yüzücü olarak kabul edilen Anthony Nesty'nin, olimpiyatlarda 100 metreyi bir kelebek gibi yüzdüğü yarışma gününü ulusal tatil günü ilan etmiştir (Crowther, 2004: 452).¹⁰

10. Diğer pek çok olimpiyatta olduğu gibi; Seoul olimpiyat oyunları da aslında, olimpiyat ruhunu hayata geçirmekten daha çok, hava kirliliği, çöp denetimi ve su kalitesiyle ilgilenirken daha iyi sağlık standartlarını yakalamak için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir (Essex ve Chalkley, 1998: 197).

11. Avrupa Birliği'ne üye olan İspanya, Barcelona olimpiyatlarını, çöküş halinde olan ekonomiyi reforma tabi tutmanın, Franco döneminden arta kalan altyapıdaki yetersizlikleri gidermenin bir aracı olarak görmüştür (Liao ve Pitts, 2006: 1242).

12. Sydney, olimpiyat oyunlarını kazanmak için “yeşil imaj” vurgusu yapmıştır. Ne var ki, olimpiyat oyunları hazırlıkları esnasında New Wales eyaleti hükûmeti bir yasa çıkararak, vatandaşların olimpiyat projelerine karşı dava açma haklarını ellerinden almıştır. Ayrıca, olimpiyat projeleri, çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) ile ilgili rutin prosedürden muaf tutulmuştur (Hall, 2006: 62).¹¹ Bu, refah mı, ekonomik gelişme mi ikilemi arasında kalan hükümetlerin bazen ekonomik gelişmeyi tercih etmelerine ilginç bir örnektir. Bu türden düzenlemeler, hükümetlerin sorumsuzca harcamalar yapmalarına imkân sağlamıştır.

13. 2012 Londra olimpiyatları çerçevesinde İngiltere Başbakanı ve Londra Belediye Başkanı, Londra'yı, ırk ve kültür farklılıklarının mekânı (Newman, 2007: 256) olarak dünyaya takdim ederek, olimpiyatları siyasal malzeme olarak kullanmaktadırlar.

Bu listeyi uzatmak tabii ki mümkündür. Ama ileri sürdüğümüz görüşü desteklemek açısından bu kadar örnekten söz etmenin yeterli olduğu kanaatindeyiz.

Küreselleşmeyle birlikte devlet sınırlarının önemini yitirmesi, kentleri öne çıkarmış, uluslararası alanda kentler arasında bir rekabet ortaya çıkmıştır. Bu rekabet, küreselleşmenin, yerelleşmeyle aynı anda yaşanıyor olmasından kaynaklanmaktadır (Beriatos ve Gospodini, 2004: 191). Küreselleşme, bir aynışmayı, benzeşmeyi de ifade etmektedir. Daha önce bize uzak noktalarla temas kurabilecek duruma geldiğimizde, zaten onun da sahip olduğu değerleri ona takdim etmek, anlamlı olmamaktadır. Bu da bize özgü, biricik olanın önemli hale gelmesini sağlamaktadır. Küresel düzeyde temas kuran kentler, diğer kentlerde de var olan değerlerle değil, sadece kendisinde bulunan, biricik olan değerlerle kendini dünyaya takdim etmek istemektedir. Bu da kentler arasında başka bir yarışın ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle, kentsel siyaset, bir bakıma, kentsel girişimcilik olarak görülmeye başlanmaktadır (Owen, 2002: 323).

Bu yarış, kentler arasında yeni hiyerarşiler yaratmaktadır. Olimpiyatlar, kentler arasındaki hiyerarşide daha yukarılara çıkmanın bir aracı olarak, farklı bir işlev de görür hale gelmiştir (Shoval, 2002: 583).

Son yıllarda, başta İstanbul kenti olmak üzere, değişik kentlerimiz (yine değişik) olimpiyatlara ev sahipliği yapmak için çaba sarf etmiştir/etmektedir. Bu çabalarında başarı sağlayanlar olduğu gibi (örneğin Erzurum 2011 Üniversite Kış, Trabzon da 2011 Gençlik Yaz Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmaya hak kazanmıştır), başarılı olamayanlar da bulunmaktadır (İstanbul'un yaz olimpiyatlarına, İzmir de Expo 2015'e

¹⁰ Hemen belirtmek gerekir ki Nesty, ülkesinde sadece bir tane olimpik havuz bulunduğundan çalışmalarını Florida'da yapmıştı (Crowther, 2004: 452).

¹¹ Avustralya'daki bu eğilim, Formula 1 Grand Prix otomobil yarışlarıyla ilgili gelişmelerde de gözlenebilir. Örneğin bu organizasyonla ilgili yapılan işlerde ÇED ve bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemeler devre dışı bırakılmıştır (Hall, 2006: 65).

ev sahipliği yapmaya hak kazanamamıştır).

İstanbul, 2008 Yaz Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmak için aday olmuş, bu çerçevede, örneğin, İstanbul Atatürk Olimpiyat Stadı inşa edilmiştir. Daha sonraki yıllarda bu stadın kullanımını ve işlevselliği hep tartışma konusu edilmiştir.

Diğer taraftan, İstanbul, 2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilmiştir. Bu çerçevede, AKM Mimari Geliştirme Projesi, Theodosius Limanı ve Yenikapı Transfer Noktası Projesi, Haliç Kültür Köprüsü Projesi, Via-Agnatia-“Avrupa Otabanı” Projesi, vb. gibi bir dizi projenin hayata geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir (<http://www.istanbul2010.org>). Farklı şekillerde de olsa, buna benzer çalışmaların Erzurum ve Trabzon’da da yapıldığını belirtmek gerekir.

Olimpiyatlara ev sahipliği yaparak kendini dünyaya takdim etmek isteyen ve bu konuda yarışan kentlerin, bu amaçla çok sayıda projeyi hayata aktarmak zorun kaldığı, bu projelere aktarılan kaynakların, birincisi, toplumsal adaleti tesis etmeye yönelik başka alanlara aktarılmayıp da buralara aktarıldığından, ikincisi, olimpiyatlara ilgili projelerin bizi kendisinin toplumsal adaletsizliklere yol açma potansiyelinden dolayı, üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Bu çerçevede, örneğin, şu konulara dikkat çekmekte yarar vardır:

1. Her olimpiyat, bir çıkar grubunun ortaya çıkmasına sebep olur. Ama bu grup, genellikle, olimpiyatlardan çıkarı olanlardan oluşmaktadır (Hall, 2006: 64). Devletler bazen, olimpiyat oyunlarının amaçladığı değerleri hayata geçirmekten daha çok, bu grupların beklentilerini karşılamak durumunda kalabilmektedir.

2. Devletler, olimpiyat oyunlarına müdahale ettiklerinde genellikle yerel topluluğun kalkınmasına katkıda bulduklarını ileri sürerler. Ama olimpiyat oyunlarıyla ilgili yatırımların yerel topluluklar üzerindeki canlandırıcı etkisini destekleyecek veriler mevcut değildir (Hall, 2006: 66). Zira spor tesislerine ayrılan kaynaklar, örneğin, eğitime, sağlığa, iş yaratmaya yönelik yatırımlara yönlendirilseydi bugün ne olurdu sorusuna cevap vermek mümkün gözükmemektedir (Hall, 2006: 68). Bir başka ifadeyle, olimpiyat oyunlarına harcanan paranın alternatif maliyetini bilmiyoruz (Kasimati, 2003: 442).

3. Olimpiyatlar için yapılan tesislerin o kentte kaldığı doğrudur. Bunun bir kazanç olarak görülmesi gerekir. Ama miras kalan yatırımlar, her zaman kazanç getirmez, bazı tesisler daha sonra ya hiç kullanılmaz, ya da tam kapasite kullanılamaz (Matheson ve Baade, 2004: 1092). Buna rağmen, olimpiyat oyunlarının kentsel gelişmeyi teşvik ettiğini ileri sürmek, çoğu kere, devletlerin ve olimpiyata ev sahipliği yapan kentlerin yaptıklarını meşrulaştırmak için başvurdukları bir gerekçeden ibarettir (Essex ve Chalkley, 1998: 187).

4. Kamusal kaynaklar, devlet tarafından toplandığından, doğası gereği siyasal bir konudur.

Montreal olimpiyat oyunları, uzun vadeli borçlara sebebiyet verdiği için ev sahibi kentler için riskli bir strateji halini almıştır (Essex ve Chalkley, 1998: 197). Bu yüzden, sürdürülebilir kalkınma tartışmalarının yapıldığı günümüzde, olimpiyatlara ev sahipliği yapmak isteyen kentlerin, gelecek kuşaklara külfet yükleyecek adımlar atmaktan kaçınmaları gerekir.

5. Olimpiyatların, başta turizm ve kültür olmak üzere, katkı sağlayacağı beklenen alanlarda bile aslında kendinden beklenen yararları sağlamadığını ileri sürerler bulunmaktadır. Olimpiyat oyunlarının getirileri hakkında yapılan hesapların gayrisafi hesaplama olduğu, net hesaplarla yarardan çok zarar anlamına geldiği; örneğin, olimpiyatların, çok sayıda turisti ev sahibi kente çektiği ama bir o kadar düzenli olarak o kenti ziyaret eden turisti de o kentten ittiği belirtilmektedir (Matheson ve Baade, 2004: 1090).

6. Olimpiyatlar, bir taraftan, özel sektörün hükümet faaliyetlerine daha fazla katılmasına, diğer taraftan, kamu yararına bir etkinlik olarak ortaya çıkan planlama süreçlerinin gevşetilmesine yol açmaktadır (Owen, 2002: 323). Gönüllü kuruluşların da işe karışmasıyla birlikte, süreç, kamusal müzakerelerin dışında devam etmektedir (Burbank ark., 2002: 193). Bir başka ifadeyle, demokratik meşruiyet sorunu yaratabilmektedir (Andranovich ark., 2001: 127).

4. SONUÇ

Bugün gelinen noktada olimpiyatların sadece bir sportif faaliyet olarak görülmesi mümkün gözükmemektedir.¹² Devletler, kendi kentlerinin olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapması için gayret sarf etmektedirler. Bunda, uluslararası düzeyde devletlerin sahip oldukları prestij artması, olimpiyat ruhunu hayata aktarmaktan daha önemli gibi gözükmektedir. Bu yüzden devletler, olimpiyat oyunlarına belirli bir kent ev sahipliği yapacak olsa da, bütün imkânlarını olimpiyat oyunlarının başarısı için seferber etmektedirler.

Devletlerin yaptıkları sportif faaliyetler için ayırdıkları kaynakların, ilk başlarda pek gündeme getirilmeyen sorulara cevap arama çerçevesinde, yeniden sorgulanmasında yarar vardır. Örneğin, olimpiyat oyunlarına ayrılan kaynaklar, hem o ülke içinde hem de ev sahibi kentte ne türden eşitsizliklerin yaşanmasına sebep olmaktadır? Yine, olimpiyat oyunlarının bugüne kadar gelişmekte olan ülkelerde yapılmamış olması, ülkeler arasındaki adaletsizlik tartışmalarından bağımsız tartışılabilir mi? (Essex ve Chalkley, 1998: 202). Bu ve benzeri sorular, cevaplanmayı beklemektedir.

Ülkemizin de içinde yer aldığı gelişmekte olan ülkelerin, başta yaz olimpiyatları olmak üzere, büyük spor olaylarına ev sahipliği yapmak isterken, diğer ülke deneyimlerinden yararlanmasında, özellikle, bu faaliyetin

¹² Zira olimpiyat oyunları için yapılan tesislerin hangisinin spor, hangisinin başka amaçlarla yapıldığını ayırt etmek hiç de kolay değildir (Matheson ve Baade, 2004: 1094).

ekonomik gelişmeye katkı sağlamak yerine bir külfete dönüşmemesine (Matheson ve Baade, 2004: 1096) azami ölçüde dikkat etmesinde yarar vardır. Olimpiyatlar, olimpiyat sonrası etkileriyle birlikte değerlendirilmeli (Hiller, 2006: 318); sadece “olay” a odaklanılmamalı, daha sonraki yıllarda kentsel alanın dönüşüm kapasitesi de dikkate alınmalıdır (Muñoz, 2006: 183). Olimpiyatların olumsuz etkilerini azaltmanın en önemli yollarından birisi, olimpiyatları var olan imkânlarla yapmanın yollarını aramak, ilâve yatırımlardan mümkün olduğu kadar kaçınmaktır (Gratton ark., 2006: 57). Yine, kamusal kaynakların denetlenmesine imkân veren mekanizmaların kurulması, hayati derece önemlidir (Owen, 2002: 335). Ayrıca, olimpiyat oyunları, yoksulları yerinden etmenin bir aracı olarak görülmemelidir (Hiller, 2006: 330). Kısacası, sürecin, sadece fırsatlar değil aynı zamanda tehditler de içerdiği akılda tutulmalı (Burbank ark., 2002: 180); olimpiyatların bütün faydaları, bütün fırsat maliyetleriyle birlikte ele alınmalıdır (Austrian ve Rosentraub, 2002: 549).¹³

Özetle, olimpiyat oyunlarına ilişkin değerlendirmemiz, bir inşadan ibarettir. Nerede durduğumuz; ne gördüğümüzü, gördüğümüzü nasıl değerlendirdiğimizi büyük ölçüde etkilemektedir (Leonardsen, 2007: 16). Durum bu olmakla birlikte; en azından, başka bir yerde duranın ne gördüğü, gördüğünü nasıl yorumladığı üzerine kafa yorulmalıdır.¹⁴ Olimpiyat oyunları hakkında ancak bu şekilde sağlıklı bir değerlendirmeye ulaşılabilir. Bu çalışma, böyle bir çabanın ürünü olarak okunmalıdır.

Bu çalışmayla yapılmak istenen şey, hayatımızın siyaset dışı gibi gözükken bir alanın bile ne kadar siyasal olduğuna dikkat çekmek, yaz olimpiyatlarının gerçekte ulusçu duyguların dışavurumu olarak ulus devletler tarafından desteklenen bir faaliyet olarak görüldüğü ileri sürülmektedir.¹⁵ Ulus devlet modeli, toplumsal hayatın tamamını ya doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol etme anlayışına dayanır. Olimpiyatları da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Olimpiyat oyunlarına katılanlar da, ev sahipliği yapanlar da, yapmak isteyenler de, bu oyunları seyredenler de aslında küresel siyasetin labirentlerinde dolaştıklarını göz ardı etmemelidirler.

¹³ Münih olimpiyat oyunlarındaki terör saldırısı, Salt Lake City’de yapılan 2002 kış oyunlarındaki rüşvet skandalı, bu tehditlerden sadece ikisidir (Matheson ve Baade, 2004: 1096). Buna dikkat çekmek için olimpiyatlar, iki tarafı keskin bir kılıç/bıçak olarak değerlendirilmektedir (Liao ve Pitts, 2006: 1247).

¹⁴ Örneğin, olimpiyat oyunları sürecinde kaybedenlerin kayıp ve kazançları üzerinde yoğunlaşmak yararlı olabilir (Leonardsen, 2007: 19).

¹⁵ Kanaatimizce, devletin ve dolayısıyla kentlerin (kent yönetimlerinin) bu türden büyük sportif faaliyetlerin örgütlenmesinin içinde yer alması anlamsızdır. Bu işler, tamamen gönüllü kuruluşlar veya bu işe yatırım yapan şirketler tarafından yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Andranovich, G., Burbank, M. J. ve Heying, C. H. (2001), “Olympic Cities: Lessons Learned from Mega-Events Politics”, *Journal of Urban Affairs*, 23 (2): 113-131.
- Austrian, Z. ve Rosentraub, M. S. (2002), “Cities, Sports, and Economic Change: A Retrospective Assessment”, *Journal of Urban Affairs*, 24 (5): 549-563.
- Beriatos, E. ve Gospodini, A. (2004), “‘Glocalising’ Urban Landscapes: Athens and the 2004 Olympics”, *Cities*, 21 (3): 187-202.
- Burbank, M. J., Andranovich, G. ve Heying, C. H. (2002), “Mega-Events, Urban Development and Public Policy”, *The Review of Policy Research*, 19 (3): 179-202.
- Chalkley, B ve Essex, S. (2009), “Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games”, *Planning Perspectives*, 14: 369-394.
- Coşkun, V. (2009), *Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*, Liberte Yayınları, Ankara.
- Crowther, N. (2004), “The State of the Modern Olympics: *Citius, Altius, Fortius?*”, *European Review* 12 (3): 445-460.
- Doğan, D. M. (Haz.) (1996), *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Essex, S. ve Chalkley, B. (1998), “Olympic Games: Catalyst of Urban Change”, *Leisure Studies*, 17: 187-206.
- Gratton, C., Shibli, S. ve Coleman, R. (2006), “The Economic Impact of Major Sports Events: A Review of Ten Events in the UK”, *The Sociological Review*, 54 (s2): 41-58.
- Hall, C. M. (2006), “Urban Entrepreneurship, Corporate Interests and Sports Mega-Events: The Thin Policies of Competitiveness within the Hard Outcomes of Neoliberalism”, *The Sociological Review*, 54 (s2): 59-70.
- Hiller, H. H. (2006), “Post-event Outcomes and the Post-modern Turn: The Olympics and Urban Transformations”, *European Sport Management Quarterly*, 6 (4): 317-332.
- Horne, J. ve Manzenreiter, W. (2006), “An Introduction to the Sociology of Sports Mega-Events”, *The Sociological Review*, 54 (s2): 1-24.
- http://www.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Charter_en_2010.pdf (24.03.2009).
- http://www.olympic.org/uk/index_uk.asp (24.03.2009).
- <http://www.istanbul2010.org> (24.03.2009).

- Kasimati, E. (2003), "Economic Aspects and the Summer Olympics: A Review of Related Research", *International Journal of Tourism Research*, 5: 433-444.
- Keleş, R. (2006), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Leonardsen, D. (2007), "Planning of Mega Events: Experiences and Lessons", *Planning Theory & Practice*, 8 (1): 11-30.
- Liao, H. ve Pitts, A. (2006), "A Brief Historical Review of Olympic Urbanization", *The International Journal of the History of Sport*, 23 (7): 1232-1252.
- Matheson, V. A. ve Baade, R. A. (2004), "Mega-Sporting Events in Developing Countries: Playing the Way to Prosperity?", *The South African Journal of Economics*, 72 (5): 1085-1096.
- Muñoz, F. (2006), "Olympic Urbanism and Olympic Villages: Planning Strategies in Olympic Host Cities, London 1908 to London 2012", *The Sociological Review*, 54 (s2): 175-187.
- Newman, P. (2007), "'Back the Bid': The 2012 Summer Olympics and the Governance of London", *Journal of Urban Affairs*, 29 (3): 255-267.
- Owen, K. A. (2002), "The Sydney 2000 Olympics and Urban Entrepreneurialism: Local Variations in Urban Governance", *Australian Geographical Studies* 40 (3): 323-336.
- Pleket, H. W. (2004), "The Olympic Games in Antiquity", *European Review*, 12 (3): 401-413.
- Poast, P. D. (2007), "Winning the Bid: Analyzing the International Olympic Committee's Host City Selections", *International Interactions*, 33:75-95.
- Shoval, N. (2002), "A New in the Competition for the Olympic Gold: The London and New York Bids for the 2012 Games", *Journal of Urban Affairs*, 24 (5): 583-599.
- Xu, X. (2006), "Modernizing China in the Olympic Spotlight: China's National Identity and the 2008 Beijing Olympiad", *The Sociological Review*, 54 (s2): 90-107.
- Weiler, I. (2004), "The predecessors of the Olympic movement, and Pierre de Coubertin", *European Review*, 12 (3): 427-443.